

Спеціалізованій вченій раді Д 44.877.02
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата економічних наук, доцента
Орлик Світлани Владиславівни
на дисертацію Чинчика Анатолія Анатолійовича
на тему «Розвиток доктрини оподаткування в українській економічній
думці другої половини ХІХ – початку ХХ ст.»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія
та історія економічної думки

1. Актуальність теми дослідження

У сучасних умовах необхідності реформування податкової системи України важливого значення набуває історичний досвід проведення податкових реформ та функціонування складових системи оподаткування в історико-економічному контексті. Адже безпосереднім підтвердженням успішного виконання державою покладених на неї функцій завжди виступали податки як основне джерело наповнення дохідної частини державного бюджету. Сучасна податкова система повинна бути гнучкою та ефективною, володіти потенціалом адекватного й оперативного реагування на трансформації в економічній системі, коригуватися залежно від завдань держави на різних етапах її економічного розвитку. Усе це від податкової системи країни вимагає, щоб вона базувалась на фундаментальних теоретичних засадах, була науково обґрунтованою з урахуванням власного та світового досвіду. Наукове осмислення теорії оподаткування, особливо доктрини оподаткування, що спрямована на обґрунтування податків, аналізу трансформації та еволюції податкової системи, відкриває можливість формування ефективної податкової політики у контексті розвитку державності.

ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ»	
Вхідний №	27-21/43
«21»	березня 2017р.
Кількість аркушів	
основн.докум.	11
додат.	—

У зв'язку із цим, дослідження Чинчика Анатолія Анатолійовича за темою «Розвиток доктрини оподаткування в українській економічній думці другої половини ХІХ – початку ХХ ст.» є актуальним і своєчасним.

Мета дисертаційної роботи полягає у дослідженні доктрини оподаткування в українській економічній думці (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) на підставі комплексного історико-теоретичного аналізу наукових поглядів на суспільне господарство, роль держави та податків у забезпеченні суспільно-економічного розвитку.

Відповідно до визначеної мети в дисертації поставлено і вирішено такі наукові завдання:

- з'ясовано економічну сутність доктрини оподаткування;
- розкрито зміст категорій «податок», «податкова система» та «податкова політика» на основі методологічних підходів українських учених другої половини ХІХ – початку ХХ ст.;
- удосконалено періодизацію та класифікацію етапів розвитку системи оподаткування на українських землях;
- розширено сутнісні характеристики оподаткування на західноукраїнських землях та Наддніпрянській Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст.;
- оцінено внесок українських учених в обґрунтування реформ і системи оподаткування у другій половині ХІХ – початку ХХ ст.;
- здійснено аналіз структури та динаміки податкових надходжень з українських губерній до загальноросійського бюджету, а також специфіки розподілу бюджетних коштів на українські потреби;
- досліджено ключові чинники формування та розвитку системи оподаткування на українських землях у період модернізації державного управління та ринкових перетворень економіки.

Комплекс поставлених завдань дозволив дисертанту повною мірою розкрити тему дисертації та досягнути поставленої мети.

Дане дослідження безпосередньо пов'язане з планами науково-дослідних робіт кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу Львівського торговельно-економічного університету, включене в план виконання науково-дослідних робіт Міністерства освіти і науки України теми «Фінансове забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України» (№ державної реєстрації 0115U004090), у межах якої автором обґрунтовано теоретичні положення і рекомендації щодо впливу оподаткування на розвиток національної економіки.

2. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота А.А. Чинчика характеризується науковою новизною та практичною спрямованістю. Зокрема, на особливу увагу заслуговують такі здобутки автора:

уперше розроблено концепцію дослідження «доктрини оподаткування» в українській економічній думці, сутність якої полягає в сукупності поглядів при аналізі основних теоретичних засад оподаткування та поєднанні логічно-історичного, просторово-часового і системного підходів, що дає змогу більш широко та всебічно аналізувати ретроспективу його становлення і розвитку в інституціональному середовищі на українських землях другої половини ХІХ – початку ХХ ст.;

удосконалено:

– сутнісні характеристики доктрини оподаткування в українській економічній думці другої половини ХІХ – початку ХХ ст., що, на відміну від існуючих, базуються на основі аналізу нових ринкових умов господарювання як в Австро-Угорщині, так і в Російській імперії, що дало змогу визначити якісні ознаки і основні тенденції еволюції оподаткування в українській економічній думці як цілісної системи поглядів у контексті перебудови фінансової системи;

– визначення змісту економічних категорій «податок», «податкова система» та «податкова політика»;

– періодизацію розвитку системи оподаткування на українських землях, що, на відміну від існуючих розробок, дало змогу висвітлити особливості організації системи податків за часів Київської Русі, монголо-татарського поневолення; Великого князівства Литовського; перебування українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорщини; Української Центральної Ради, Гетьманату Скоропадського, Директорії, радянської влади, незалежності України;

набуло подальшого розвитку:

– наукова оцінка теоретичного доробку українських учених другої половини ХІХ – початку ХХ ст. у розробленні концептуальних засад доктрини оподаткування, зокрема: І. Франка і В. Навроцького у вигляді аналізу соціально-економічних умов, податків, податкової системи та податкової політики на західноукраїнських землях; державного діяча-реформатора М. Бунге у вигляді наукового обґрунтування реформ державного управління та оподаткування;

– підхід до аналізу структури та динаміки податкових надходжень до загальноросійського бюджету, що надав можливість оцінити податкову політику царської імперії в українських губерніях, їх роль та місце у забезпеченні стабільних доходів (винокуріння, акцизні та митні збори) в державну казну при обмежених витратах на українські потреби;

– науково-практичні підходи щодо характеристики ключових чинників оподаткування, до яких віднесено: рівень економічного розвитку, соціально-економічний устрій суспільства, державний устрій країни, домінуючу в суспільстві економічну теорію, що дозволило виявити ступінь їх впливу на розвиток системи оподаткування на українських землях у період суспільно-економічної трансформації та переходу до ринкової економіки.

3. Характеристика наукових результатів

У процесі дослідження автором використано загальнонаукові й спеціальні методи та прийоми аналізу. Зокрема, поєднання історичного і логічного аналізу

– для виявлення за допомогою наукових джерел та конкретних історичних фактів умов, у яких розвивалася теорія оподаткування та формувався світогляд учених; абстрагування і конкретизації – з метою виокремлення суттєвих властивостей та ознак, сформувані загальне уявлення про предмет дослідження; аналіз та синтез – для поглибленого дослідження умов і особливостей розвитку оподаткування та його відображення в українській економічній думці; порівняльний метод – для співставлення і порівняння умов розвитку українських земель у складі Австро-Угорщини та Російської імперії, а також поглядів різних вчених; системного аналізу – для вивчення теорії оподаткування в суспільно-економічній науці другої половини XIX – початку XX ст. як цілісної системи з врахуванням численних особливостей та чинників, що впливали на її розвиток; економіко-статистичний метод – для дослідження економічного становища українських земель, його наслідків для розвитку оподаткування, а також аналізу податкових надходжень та видатків в українських губерніях; методологічні принципи проблемно-хронологічного підходу – для розробки основних етапів розвитку оподаткування.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативні акти державних органів влади, матеріали архівних фондів, праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань оподаткування, а також статистична інформація та наявні фактичні дані.

Таким чином, результати дисертаційної роботи Чинчика А.А. за темою «Розвиток доктрини оподаткування в українській економічній думці другої половини XIX – початку XX ст.» мають високий ступінь наукової обґрунтованості, що підкреслює теоретичну і практичну цінність зроблених в роботі висновків і рекомендацій. Наукові результати викладені у висновках, відповідають поставленим завданням і містять указану дисертантом наукову новизну.

4. Стыль викладення дисертації та автореферату

Зміст дисертації є лаконічним та логічно побудованим за своєю структурою. Наукові положення, теоретичні та практичні висновки, викладені в

дисертації, є достовірними та належним чином обґрунтованими. Для цього автором опрацьовано значну кількість джерел та літератури – 200 одиниць.

У дослідженні застосовувалися принципи історизму, системності, об'єктивності, всебічності, наступності, а також методи історіографічного аналізу, синтезу, системно-структурного і проблемного підходу, логічний, історико-хронологічний, історико-ситуаційний, порівняльний, ретроспективний, біографічний, методи типологізації, класифікації, періодизації, джерелознавчого аналізу.

Результати досліджень автора є достатньо обґрунтованими та сформульовані у 7 пунктах висновків.

Тема дисертаційного дослідження відповідає його змісту.

5. Відповідність автореферату змісту дисертації

Автореферат достатньо повно відображає зміст дисертації та її висновки. У авторефераті повною мірою розкрито основні результати, отримані в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи.

6. Оцінка публікацій

Основні наукові положення, висновки та результати дисертації викладено у 15 наукових працях, з яких: 9 – статті у наукових фахових виданнях України (з них 6 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 6 – матеріали конференцій, у т.ч. 5 – зарубіжних. Загальний обсяг публікацій становить 6,06 авт. арк., з яких особисто автору належить 5,57 авт. арк.

Публікації досить вичерпно відображають основні результати дослідження. Положення дисертації пройшли апробацію на 1 науковій та 8 науково-практичних конференціях, а саме: XVIII Międzynarodowa konferencja naukowa «Jakosc i ryzyko w organizacji w warunkach zmienności otoczenia» (Lublin, Polish, 2015 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.» (Київ, 2015 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Світові тенденції та

перспективи розвитку фінансової системи України» (Київ, 2015 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики розвитку світової економіки» (Київ, 2015 р.); International scientific and practical conference «Economics, management, law: problems of establishing and transformation» (Dubai, UAE, 2016); Conferinta international tiintifico-practica «Economia i transformarea managementului economiei nationale / Dezvoltarea sistemelor sociale i economice intr-un mediu competitive la nivel global (Chisinau, Republica Moldova, 2016); Miedzynarodowej konferencji naukowo – praktycznej (Czestochowa, Polska, 2016); International Scientific-Practical Conference From Baltic to Black Sea «National Models of Economic Systems» (Riga, 2016); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Умови економічного зростання в країнах з ринковою економікою» (Переяслав-Хмельницький, 2016 р.).

Обсяг і кількість наукових публікацій за темою дисертації відповідає чинним вимогам та свідчить про високу теоретичну цінність, обґрунтованість та глибину отриманих результатів і висновків. Позитивним є те, що положення дисертації пройшли належну апробацію у тому числі на п'яти зарубіжних науково-практичних конференціях.

Усі наукові положення, що виносяться на захист, отримано автором самостійно. З положень, що отримано у співавторстві, в роботі наведено лише ті результати, що отримано автором особисто.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та використаних джерел і 15 додатків. Повний обсяг дисертації становить 217 сторінок, з них основний текст – 178 сторінок, список літератури та використаних джерел (200 найменувань) – 21 сторінка, додатки – 16 сторінок. Дисертація містить 6 таблиць, 17 рисунків.

8. Теоретичне та практичне значення

Теоретичне значення отриманих автором результатів полягає в обґрунтуванні і розробці дисертантом концепції дослідження «доктрини

оподаткування» в українській економічній думці, сутність якої полягає в сукупності поглядів при аналізі основних теоретичних засад оподаткування та поєднанні логічно-історичного, просторово-часового і системного підходів, що дає змогу більш широко та всебічно аналізувати ретроспективу його становлення і розвитку в інституціональному середовищі на українських землях другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Практичну цінність дисертаційної роботи становлять наукові результати і висновки, концепція дослідження, зібраний фактичний матеріал, які можуть бути використані для подальшого дослідження даної теми і суміжної проблематики, для осмислення величини доробку українських учених щодо питань оподаткування другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на українських землях та чинників, що вплинули на їх розвиток; при викладанні загальних і спеціальних курсів з історії економіки і фінансів, а також історії економічної та фінансової думки у вищих навчальних закладах гуманітарного і спеціального профілю підготовки. Матеріали дисертаційної роботи можуть також використовуватися фахівцями державних установ для врахування історичних уроків у процесі формування засад оподаткування на сучасному етапі національного розвитку.

Практична цінність результатів дисертаційної роботи підтверджується їх застосуванням у діяльності Головного управління Державної фіскальної служби у Київській області та Товариства з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «СПЕЙР».

Крім того, результати, одержані у дисертації, знайшли практичне застосування у навчальному процесі Білоцерківського інституту економіки та управління Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» при викладанні навчальних дисциплін «Історія економіки та економічної думки», «Фінанси» та «Податкова система», а також обговорювалися на науково-методичних семінарах кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу і використовувались під час

викладання дисципліни «Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки» у Львівському торговельно-економічному університеті, що свідчить про високе теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

9. Зауваження

Позитивно характеризуючи основні результати, висновки і рекомендації роботи, слід звернути увагу на деякі дискусійні питання, а саме:

1. У дослідженні явно переважає якісний аналіз. Між тим широке застосування кількісного аналізу, його більш органічне поєднання з якісним дало б можливість, на наше переконання, повніше і глибше розкрити тему дослідження, висвітлити особливості розвитку і еволюції оподаткування в окремі періоди соціально-господарського розвитку України, насамперед другої половини XIX ст. в умовах трансформації економічних відносин після 1861 р. та на початку XX ст.

2. При викладенні змісту дисертаційної роботи в авторефераті автор не достатньо використав ілюстрований матеріал (таблиці, схеми, графіки тощо). Більше їх використання, на наш погляд, доповнило б викладення, сприяло б кращому його з'ясуванню.

3. У розділі 2 «Концептуальні засади доктрини оподаткування в західноукраїнській економічній думці другої половини XIX – початку XX ст.» дисертації (пункти 2.2 та 2.3) розглянуто лише погляди Володимира Навроцького та Івана Франка на систему оподаткування. Доцільно було б навести думки та твердження інших науковців – представників економічної історії і фундаторів економічної теорії, що дало б змогу виокремити схожі і відмінні риси у їх поглядах та провести більш ґрунтовні висновки.

4. Більшій деталізації потребують основні етапи розвитку фінансової думки в Україні щодо доктрини оподаткування. Це б підсилило значення отриманого наукового результату.

5. Потребують більш поглибленого розгляду питання впливу стану економічних, політичних, релігійних та ін. аспектів на розвиток доктрини оподаткування в українській економічній думці.

6. Автор зазначає, що «Матеріали дисертаційної роботи можуть також використовуватися фахівцями державних установ для врахування історичних уроків у процесі формування засад оподаткування на сучасному етапі національного розвитку». (с. 10) Проте, практична цінність дисертаційного дослідження значно підвищилася б, якби було здійснено конкретизацію зв'язку історичного досвіду розвитку доктрини оподаткування в українській економічній думці досліджуваного періоду із сучасністю.

10. Загальний висновок по дисертації

Дисертація є завершеною роботою, у якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, які в сукупності вирішують важливу науково-практичну проблему дослідження доктрини оподаткування в українській економічній думці (друга половина XIX – початок XX ст.) на підставі комплексного історико-теоретичного аналізу наукових поглядів на суспільне господарство, роль держави та податків у забезпеченні суспільно-економічного розвитку.

Обрану тему дисертаційної роботи належним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; задачі дисертації в цілому виконано. Проведене дослідження має досить високий теоретичний, методичний і практичний рівень, послідовним і логічним є подання матеріалу, що підсилює значення запропонованих розробок. Дослідження є особисто авторською роботою, цілісною й завершеною, відповідно до поставленої мети й визначених задач. В опублікованих роботах і авторефераті зміст і основні результати дослідження відображені з достатньою повнотою.

У зв'язку із зазначеним, можна констатувати, що дисертація Чинчика А.А. на тему «Розвиток доктрини оподаткування в українській економічній думці другої половини XIX – початку XX ст.» відповідає вимогам

пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор, Чинчик Анатолій Анатолійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри «Етнології та краєзнавства»
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

С.В. Орлик

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
Караульна Н.В.
20.03.2013

